

**Nr 88.**

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.; given Stockholms slott den 21 februari 1936.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga bilagda förslag till

- 1) förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank;
- 2) förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efter rättelse lända.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

**GUSTAF ADOLF.**

*Per Edvin Sköld.*

**Förslag**  
till  
**Förordning**  
om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1)  
angående Sveriges allmänna hypoteksbank.

Härigenom förordnas, att §§ 6, 7, 16 och 18—20 förordningen den 16 maj 1890 angående Sveriges allmänna hypoteksbank<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

§ 6.

I — — — obligationer.

För tillfälligt anskaffande av rörelsemedel eller för andra tillfälliga behov må hypoteksbanken annorledes än mot obligationer verkställa upplåning på viss kort tid eller på kort tids uppsägning.

Hava — — — låneansökningarna.

§ 7.

Hypoteksbanken äger mot obligationer upptaga lån att inom viss, vid lånets upptagande bestämd tid återbetalas antingen genom årlig amortering eller efter uppsägning utan fastställd amortering. Dock må obligationer till ett nominellt belopp motsvarande högst en femtedel av sammanlagda beloppet av hypoteksbankens utelöpande obligationer vara ställda att återbetalas utan angivande av slutlig förfalldag. Lån, som av hypoteksbanken upptages, skall vara från hypoteksbankens sida uppsägbart efter viss tid, högst tio år, från lånets upptagande; och skola i övrigt lånevillkoren vara sådana, att de äro förenliga med grunderna för låns utgivande till hypoteks-föreningarnas delägare.

§ 16.

Där så händer, att på avslutade upplåningskontrakt eller av annan anledning medel till hypoteksbanken inflyta, som ej genast kunna till utlåning i vederbörlig ordning för deläggande hypoteksföreningar eller till fullgörande av andra bankens förbindelser användas, äger hypoteksbanken sådana medel på kortare tid antingen utlåna mot säkerhet i jordegendom eller i statens, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller hypoteksbankens egna räntebärande obligationer eller ock göra fruktbärande genom uppköp av sådana obligationer eller, om sådant finnes lämpligare, genom medlens insättande i bankinrättning eller centralkassa för jordbrukskredit mot ränta.

<sup>1</sup> Senaste lydelse av § 6 se SFS 1930:203.

## § 18.

Hypoteksbanken förvaltas av en styrelse med säte i huvudstaden. Styrelsen skall bestå av fem ledamöter. Av dessa utses av Kungl. Maj:t en ledamot, tillika ordförande, samt av fullmäktige i riksgäldskontoret en, vilken skall vara vice ordförande. Därjämte utses av Kungl. Maj:t en suppleant för ordföranden i hans egenskap av ledamot samt av fullmäktige i riksgäldskontoret en suppleant för den av fullmäktige utsedde ledamoten. Övriga tre ledamöter jämte lika antal suppleanter för dem väljas av hypoteksföreningarnas ombud efter huvudtalet vid den i § 20 omnämnda sammankomst. Styrelsens samtliga ledamöter och suppleanter utses för en tid av tre år.

En av de tre ledamöter, vilka väljas vid sammankomst mellan hypoteksföreningarnas ombud, utses samtidigt att vara hypoteksbankens verkställande direktör.

I — — — biträder.

## § 19.

Revision — — — ordet.

Hypoteksbankens styrelse utser för varje hypoteksförening för ett år i sänder ett ombud att delta i revisionen av föreningens förvaltning.

## § 20.

Varje — — — utse.

På — — — beslut.

Därest det i § 19 andra stycket omnämnda ombudet vid deltagandet i revision av hypoteksförenings förvaltning finner anledning till anmärkning mot visst förhållande, äger ombudet anmäla förhållandet till hypoteksbankens styrelse i och för behandling å allmän sammankomst mellan bankens delägare, och må dessa till efterrättelse för vederbörande hypoteksförening meddela beslut på grund av anmärkningen samt, där denna avser viss åtgärd av förenings styrelse, vägra denna ansvarsfrihet för den anmärkta åtgärden.

Vid — — — detsamma.

Bestämmande av arvoden för ledamöterna i hypoteksbankens styrelse samt avlöning för verkställande direktören ankomme ock på beslut av delägarna vid allmän ordinarie sammankomst.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1936.

Utan hinder av bestämmelserna i § 18 skola, då första gången efter denna förordnings ikraftträdande val av ledamöter i styrelsen för hypoteksbanken sker, en av ledamöterna väljas för en tid av ett år, en annan för en tid av två år samt den tredje för en tid av tre år. Vad sålunda stadgas med avseende å ledamöter i styrelsen skall även äga tillämplighet vid val av suppleanter.

## Förslag

till

## Förordning

**om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efter rättelse lända.**

Häri genom förordnas, att §§ 3 och 12 förordningen den 16 maj 1890 angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efter rättelse lända, skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

### § 3.

Delaktighet — — — erhållits.

En var delägare, som icke häftar i skuld till föreningen för uraktlåten betalning, äger en röst för varje påbörjat belopp av 2,000 kronor av sitt oguldna lånebelopp, dock högst 25 röster. Ej må någon för egen del och medelst fullmakt för annan vid föreningssammanträde utöva rösträtt med mer än 50 röster eller för mer än en tjugondel av hela det vid sammanträdet representerade röstetalet. För samma egendom må allenast en delägare rösta.

### § 12.

Om så inträffar, att egendom, som hypoteksförening till säkerhet för meddelat lån in-tecknad är, under lånetidens lopp genom vanvård eller an-norledes undergått sådan förändring, att full anledning finnes att säkerhe-tens framtida tillräcklighet betvivla, eller om andra omständigheter yppas som till minskning av säkerheten inverka, vare föreningens styrelse pliktig till-se, huruvida lånet, antingen till hela beloppet eller till större eller mindre del, efter omständigheterna, bör uppsägas till återbetalning inom ett år, räknat från dagen för uppsägningen, eller ock tidigare, om sådant med hänsyn till föreliggande omständigheter prövas erforderligt, allt såvida ej lånets inneha-vare kan lämna annan fullgod säkerhet i jordegendom, till fyllnad i den förra. Nedsättning av fastighets taxeringsvärde skall icke ensam för sig anses så-som tillräcklig grund för sådan åtgärd, som nu är sagd.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1936.

---

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1936.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

I anledning av två vid 1934 års riksdag väckta motioner (I: 161 och II: 323) anhöll riksdagen (skr. nr 288), att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående möjligheterna att åstadkomma förbättrade villkor för den primära jordbrukskrediten samt för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 24 juli 1934 tillkallade jag för verkställande av utredning rörande frågan om möjligheterna att åstadkomma förbättrade villkor för den primära fastighetskrediten överhuvud taget ledamoten av riksdagens första kammare, generaltulldirektören N. R. Wohlin, verkställande direktören i Sveriges allmänna hypoteksbank H. S. Tamm, sparbanksdirektören B. J. S. Linderoth, professorn K. G. Myrdal samt ledamöterna av riksdagens andra kammare riksgäldsfullmäktigen A. A. Lindqvist och ordföranden i mellersta Sveriges centralkassa för jordbrukskredit I. Pettersson, varjämte jag uppdrog åt Wohlin att såsom ordförande leda förhandlingarna.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen *1934 års fastighetskreditsakkunniga*, framlade i skrivelse den 8 februari 1935 förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 4 och 14 förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända, ävensom till förordning angående den rätt, som skall tillkomma innehavare av obligationer, vilka av Sveriges allmänna hypoteksbank utgivits före den 1 juli 1935 men ej före den 1 januari 1931 m. m. I väsentlig anslutning till de sakkunnigas förslag avläts proposition (nr 204) till 1935 års riksdag. Propositionen bifölls av riksdagen (skr. nr 208). Författningsbestämmelser i ämnet utfärdades den 23 maj 1935 (nr 190 och 191).

Till slutförande av sitt uppdrag hava de sakkunniga härefter med skri-

velse den 27 juli 1935 överlämnat betänkande med vissa synpunkter och förslag i fråga om den primära fastighetskrediten (st. off. utr. 1935: 34). De sakkunniga hava bland annat framlagt förslag till *dels* förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, *dels ock* förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända.

Över betänkandet hava, efter remisser, yttranden avgivits av statskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksförening — efter hörande av styrelserna för samtliga tio lanthypoteksföreningar — styrelserna för svenska jordbrukskreditkassan, svenska bostadskreditkassan, svenska bankföreningen och svenska sparbanksföreningen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kronobergs, Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmland, Örebro, Gävleborgs och Västernorrlands län. Vid länsstyrelsernas yttranden hava i tre fall fogats utlåtanden från vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Sedan sagda yttranden avgivits, hava de i betänkandet omhandlade frågorna varit föremål för beredning inom finans- och jordbruksdepartementen. På grundval av betänkandet och de avgivna yttrandena hava därvid inom jordbruksdepartementet utarbetats *dels* förslag till *förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank*, *dels ock* förslag till *förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända*.

### **Gällande bestämmelser för lanthypoteksinstitutionen m. m.**

Då, såsom av det följande framgår, frågan om Sveriges allmänna hypoteksbanks och lanthypoteksföreningarnas verksamhet i främsta rummet varit föremål för de sakkunnigas arbete, torde jag, innan jag närmare redogör för innehållet i de sakkunnigas förslag, få lämna en kort översikt över gällande bestämmelser för lanthypoteksinstitutionen. Dessutom torde jag få något beröra de utredningar, som under senare år verkstälts i fråga om den primära jordbrukskrediten.

Liksom i andra länder har i Sverige utbildats en särskild organisation för omhändertagande av jordbrukets primärkredit. Verksamheten utövas av Sveriges allmänna hypoteksbank och de med denna samhörande hypoteksföreningarna. Banken och föreningarna utgöra tillsammans en organisatorisk enhet. Banken är centralanstalt för de däri såsom delägare ingående föreningarna, vilka i sin tur utgöra sammanslutningar av de hos dem lån-

tagande jordägarna. Institutionens organisation och verksamhet regleras genom förut omförmälda båda förordningar den 16 maj 1890 angående Sveriges allmänna hypoteksbank samt angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända. Hypoteksföreningarna äro stadfästa av Kungl. Maj:t. Närmare föreskrifter om förvaltningen av deras angelägenheter äro givna i för de särskilda föreningarna upprättade och av Kungl. Maj:t fastställda reglementen.

Hypoteksbanken har till uppgift å ena sidan att upptaga lån, som erfordras för tillhandahållande åt föreningarna av behöfliga utlåningsmedel, och å andra sidan att övervaka föreningarnas verksamhet. Banken är den enda kreditanstalt, som äger utgiva obligationer mot säkerhet i jordegendom på landet. Bankens upplåning sker genom försäljning av sådana obligationer. Sammanlagda beloppet av bankens utelöpande obligationer må icke vid något tillfälle uppgå till mer än tio gånger beloppet av bankens grundfond. Av banken upptagna lån skola återbetalas inom viss tid vid upplåningen bestämd tid antingen genom årliga amorteringar eller efter uppsägning, men banken är under alla förhållanden skyldig förbehålla sig rätt till uppsägning av erhållet lån efter viss tid, högst tio år från lånets upptagande. I övrigt skola lånevillkoren vara sådana, att de äro förenliga med grunderna för låns utgivande till föreningarnas delägare. Lån till föreningarna skola återbetalas genom årlig amortering eller efter viss längre tids förlopp. Sedan tio år förflutit från dylikt låns utlämnande, kan det av den låntagande föreningen uppsägas till inbetalning efter ett år. Föreningarnas delaktighet i banken och ansvarighet för dess förbindelser bestämmas efter oguldna beloppet av från banken erhållna lån.

Banken förvaltas av en styrelse, bestående av fem ledamöter, nämligen en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, en av riksgäldsfullmäktige utsedd vice ordförande och tre av delägarna i banken, d. v. s. föreningarna, å allmän ordinarie sammankomst valda ledamöter. Dylik sammankomst hålles årligen, och varje förening äger därtill sända tre ombud. Vid sammankomsten skola delägarna bland annat bestämma de grunder, enligt vilka inom varje förening särskild värdering av jordegendom (hypoteksvärdering) kan ske, samt besluta om villkor för låns utlämnande och förvaltningsbidrags erläggande.

Bankens grundfond utgöres av  $4\frac{1}{2}$  procent statsobligationer till ett belopp av 60 miljoner kronor, tillhandahållna genom riksgäldskontoret.

Delägare i hypoteksföreningarna äro de hos dem låntagande jordägarna. Delägarnas delaktighet i föreningen bestämmas efter oguldna beloppet av från föreningen erhållna lån. Av föreningarna utlämnas två slags lån, nämligen amorteringslån och lån utan fastställd amortering, med skyldighet till återbetalning inom viss längre tid, s. k. stående lån. För övrigt gälla för lån, som av förening utlämnas, motsvarande villkor som för förenings lån hos banken. — Föreningarna äga bevilja lån endast mot första inteckning för

fordran och till högst 60 procent av jordegendoms utav förenings styrelse fastställda belåningsvärde.

Något eget förvärvssyfte har hypoteksinstitutionen icke, utan dess ändamål är att bereda det svenska jordbruket tillgång till en billig och av konjunkturväxlingen i penningmarknaden i möjligaste mån oberoende kredit. Lånen skola utlämnas på de för låntagarna mest fördelaktiga villkor i avseende å ränta och annat, som de av institutionerna ingångna förbindelserna medgiva.

Omförmälda nu gällande bestämmelser äro delvis resultat av vissa i 1890 års förordningar åren 1924, 1930 och 1935 vidtagna ändringar. Härom må erinras följande.

I anledning av en av 1918 års riksdag begärd utredning angående den sekundära jordbrukskrediten tillkallades för ändamålet på sin tid särskilda sakkunniga. Dessa, de s. k. *1921 års fastighetskreditsakkunniga*, ansågo sig på anförda skäl böra i första hand undersöka möjligheten att öka primärkrediten samt föreslogo i ett den 14 oktober 1922 avgivet betänkande (st. off. utr. 1922: 35) dels en höjning av hypoteksföreningarnas lånegräns — då 50 procent av egendomsvärdet — till 60 procent av samma värde, och dels införande av en ny form för hypoteksvärdering, nämligen en värdering av vederbörande förenings styrelse med ledning av förefintliga handlingar. I sistnämnda del underställdes förslaget 1924 års riksdag (prop. nr 94), och vann dennas bifall. Erforderliga författningsändringar vidtogos den 13 juni 1924 (nr 224).

År 1927 tillkallade sakkunniga för utredning rörande den primära jordbrukskrediten, de s. k. *1927 års fastighetskreditsakkunniga*, upptogo i sitt den 27 december 1929 avgivna betänkande (st. off. utr. 1929: 36) förslag om bland annat höjning av belåningsgränsen för hypotekslån till 55 procent, om införande av belåning av växande skog, om ökning av hypoteksbankens grundfond från 30 till 60 miljoner kronor (att utgöras av  $4\frac{1}{2}$  procent statsobligationer), om bestämmandet av viss relation mellan grundfonden och summan av utelöpande obligationer samt om fordran å botteninteckning som säkerhet för hypotekslån. De sakkunnigas förslag förelades genom proposition (nr 265) 1930 års riksdag. Sedan propositionen bifallits av riksdagen, utfärdades den 6 juni 1930 (nr 203 och 204) erforderliga författningsbestämmelser.

I detta sammanhang torde jämväl få erinras om att den s. k. *jordbruksutredningen* i ett den 12 april 1932 avgivet betänkande angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditsvårigheter övervägt vissa åtgärder i avseende på primärkrediten. Utredningen har bland annat framhållit angelägenheten av att genom hypoteksbankens och hypoteksföreningarnas försorg sådana förbättringar vidtoges beträffande hypoteksföreningsrörelsens upplysningsverksamhet och organisation, som erfordrades för att jordbrukarna skulle mer än dittills uppmärksamma de med hypotekslånen förenade för-

delarna samt för att underlätta jordbrukarnas tillgång till dylika lån särskilt i landets nordliga delar.

Såsom redan inledningsvis omnämnts vidtogos år 1935 på förslag av 1934 års fastighetskreditsakkunniga vissa ändringar i gällande författningar rörande lanthypoteksinstitutionen. Ändringarna inneburo, dels att belåningsgränsen för lån från hypoteksföreningarna höjdes från 55 till 60 procent av belåningsvärdet och dels att maximum för s. k. stående lån bestämdes till två tredjedelar av det belopp, vartill lån jämlikt huvudreglerna för hypotekslån skulle hava kunnat högst utlämnas mot säkerhet i egendom med undantag av därå växande skog. I sistnämnda hänseende gällde tidigare, att stående lån fingo meddelas till högst en tredjedel av det utav hypoteksförenings styrelse fastställda belåningsvärdet å egendomen med undantag av därå växande skog.

### Behovet av ytterligare åtgärder på den primära fastighetskreditens område.

1934 års fastighetskreditsakkunniga hava till en början angivit vissa allmänna synpunkter på det åt dem anförtrodda utredningsuppdraget, därvid särskilt frågan om behovet av ytterligare åtgärder för åstadkommande av förbättrade villkor för den primära fastighetskrediten gjorts till föremål för behandling.

I avseende först å spørsmålet om behovet och lämpligheten av mera ingripande, extraordinära statliga åtgärder på kreditmarknadens område i syfte att tvångsvis nedbringa de vid utlåning tillämpade räntesatserna till en nivå, som bättre motsvarade de ekonomiska förhållanden, vari låntagarna bragts genom den senaste ekonomiska krisen, hava de sakkunniga anfört följande.

Då en nedsättning av utlåningsräntorna av hänsyn till kreditinstitutionernas solvens icke kunde ske utan en motsvarande nedsättning av räntorna å inlåningen, måste en reglering av utlåningsräntorna ofta draga med sig en reglering jämväl av inlåningsräntorna. Ville man på dylikt sätt nedbringa räntesatserna för ej blott nya utan även äldre, bundna lån, och hade kreditinstitutionerna, som fallet vore med hypoteksinrättningarna, förskaffat sig medel för denna utlåning genom försäljning av obligationer, skulle man därvid bringas att genom ingripanden på lagstiftningens väg förändra den rättsliga innebörden av redan förut gällande obligationskontrakt. Räntorna å mera högprocentiga obligationslån skulle i sådant fall nedsättas eller ock rätt medgivas för de obligationsutgivande kreditinstitutionerna att företaga konvertering utöver vad vid dessa obligationers utgivande avtalats.

Åtgärder av förevarande slag vore enligt de sakkunnigas mening ägnade att ingiva de starkaste betänkligheter. Det allmänna önskemålet att hålla räntesatserna för *nya lån* nere på en så låg nivå, som vid varje tillfälle vore förenlig med en lugn konjunkturutveckling, främjades bäst genom en rationell penning-, kredit- och valutapolitik från riksbankens sida. Även om det för kortare eller längre tid skulle framstå som önskligt att inom den allmän-

na kreditmarknaden ernå en viss relativ förskjutning av räntesatserna, exempelvis så att räntesatserna för den primära fastighetskrediten nedbragtes i förhållande till räntesatserna för annan kredit, vore det rationella medlet att ernå ett sådant resultat icke lagstiftning om räntesatser utan åtgärder i syfte att leda kreditströmmen i avsedd riktning. De på lång sikt verkamma åtgärderna av detta slag utgjordes av en möjligast effektiv organisation av ifrågavarande del av kreditmarknaden; på kort sikt hade man i främsta rummet att lita till riksbankens handel med obligationer. Lagstiftningsingripanden i syfte att hålla räntesatserna å viss del av kreditmarknaden nere måste tvärtom hava till närmaste följd ett minskat kapitalutbud till denna del av kreditmarknaden och därigenom giva upphov till en tendens till högre räntesatser. De sakkunniga ville i detta samband erinra om att utvecklingen under de senaste åren utan dylika åtgärder fört till allt lägre räntesatser för nya lån.

De förslag, som under de senaste åren framförts om reglering lagstiftningsvägen av räntesatserna, hade även mindre tagit sikte på nya lån än på de *äldre bundna lånen*. Medan räntesatserna för nya lån hade varit i fallande, hade räntesatserna å de äldre bundna lånen i stor utsträckning legat kvar på högre nivå. Det vore givet, att skälen för ett ingripande på lagstiftningsväg beträffande dessa äldre lån i och för sig vore starkare. Varken långgivare eller låntagare hade räknat med det starka fall av räntesatserna, som inträffat, och det kunde ur vissa synpunkter framstå som orättvist, att somliga låntagare åtminstone för en tid framåt skulle bära relativt sett tyngre räntebördor än andra och att vissa långgivare skulle hava relativt sett högre räntekomster än andra. Då emellertid en tvångsvis åstadkommen nedsättning av räntesatserna å äldre lån enligt vad nyss anförts måste innefatta en lagstiftningsvägen genomförd förändring av ingångna avtal, framstode betänkligheterna mot ett sådant ingripande så mycket starkare. Vårt lands hela rättsordning byggde på grundsatsen, att ingångna avtal skulle uppfyllas, och varje avsteg från denna grundsats undergrävde i sin mån rättsordningen. Särskilt förtroendet för den primära fastighetskrediten såsom en trygg form av kapitalplacering skulle kunna minskas. Härtill komme, att ifrågavarande högprocentiga obligationer till stor del innehades och delvis till hög överkurs inköpts av försäkringsinstitutioner, sparbanks och andra samhällsviktiga ekonomiska organ, vilkas hela verksamhet skulle kunna rubbas genom en tvångsvis genomförd räntenedsättning. De sakkunniga kunde därför icke komma till annan slutsats än att lagstiftningsåtgärder i syfte att nedbringa räntesatserna icke borde tillgripas.

Härförutom hava de sakkunniga framhållit, att, då den gångna krisen, som särskilt hårt drabbat jordbruket, kunnat framgångsrikt övervinnas utan lagstiftningsåtgärder på kreditmarknadens område, alla skäl talade för att sådana åtgärder ej heller nu borde tillgripas. Räntorna å nya lån hade för övrigt redan utan lagstiftningsåtgärder efter hand avsevärt nedgått och kunde i allmänhet ej i och för sig anses höga. Jämväl räntorna å äldre lån hade, med utnyttjande av bl. a. inträdande uppsägnings- och konverteringsmöjligheter, i viss utsträckning reducerats.

De sakkunniga hava ej ansett tillräcklig anledning föreligga att med hänsyn till en framtida ekonomisk kris vidtaga ens förberedande åtgärder för en lagstiftning på förevarande område, så mycket mindre som det svårigen

kunde bedömas, huru en dylik kris kunde komma att taga sig uttryck och vilka medel som borde tillgripas mot densamma.

Beträffande möjligheten att genom stalliga subventionsåtgärder åstadkomma en sänkning av utlåningsräntorna hava de sakkunniga uttalat, att, därest statsmakterna vore villiga att genom subvention hålla kreditinstitutionerna skadeslösa för den inkomstminskning, som bleve följden av en nedsättning av utlåningsräntorna, en dylik nedsättning givetvis kunde genomföras utan andra ingripanden på kreditmarknaden. En subventionsvägen genomförd räntenedsättning skulle närmast kunna ifrågasättas för de fastighetsägare, som hade gamla bundna lån löpande med relativt höga räntesatser. Med hänsyn till det nu rådande ekonomiska läget hava de sakkunniga emellertid ej funnit anledning framlägga något förslag i förevarande hänseende. Först vid en mera avsevärd försämring i jordbrukets ställning torde det enligt de sakkunnigas mening böra övervägas, vilka åtgärder på kreditväsendets område, som lämpligen borde komma till genomförande. Därvid torde även subventionsåtgärder kunna komma under omprövning.

Med avseende å jordbrukets kreditförhållanden hava de sakkunniga framhållit, att tillgängligt statistiskt material gäve anledning antaga, att ett mycket stort antal av vårt lands jordbrukare hade behov av en fonderad skuldsättning upp till halva värdet av den fasta egendomen eller mera. Härtill hava de sakkunniga knutit följande reflexioner.

Beträffande de primärkrediter, som till sin natur vore av långfristig art, syntes det böra uppställas såsom önskemål, att återbetalningstiden och i avslutning härtill amorteringarnas storlek ävensom övriga lånevillkor reglerades på ett sätt, som i möjligaste mån svarade mot de ekonomiska villkor, under vilka låntagarens jordbruk utövades, samt att låntagaren även kunde känna trygghet för att icke lånet uppsades tidigare än vad vid lånets upptagande varit avsett och att ej heller den då bestämda räntan höjdes eller lånevillkoren i övrigt försämrades. Nu angivna önskemål med avseende å de varaktiga primärkrediterna torde i stort sett kunna sägas vara tillgodosedda vid den utlåning, som ägde rum från hypoteksföreningarna. Detta möjliggjordes genom att hypoteksinstitutionen jämväl anskaffade de för rörelsen erforderliga medlen genom upplåning på lång sikt. Däremot grundades sparbankernas och jordbrukskassornas samt i synnerhet affärsbankernas verksamhet till största delen på kortfristig upp- eller inlåning. Då en kreditinstitution åtminstone icke i någon större omfattning utan fara för sin likviditet kunde binda sin utlåning på längre tid än den, för vilken institutionens kapitalanskaffning vore reglerad, kunde nyssnämnda kreditanstalter icke erbjuda sina låntagare den trygghet beträffande krediternas varaktighet som hypoteksföreningarna kunde göra.

De sakkunniga förklara sig hysa den uppfattningen, att det för vårt lands jordbrukare i längden ställde sig mest förmånligt att beträffande krediter, som enligt sin natur kunde förväntas bliva varaktiga, lita till hypoteksinstitutionens långfristiga kreditgivning. Trots hypoteksrörelsens betydande utveckling under de gångna åren hava de sakkunniga likväl ansett, att

densamma ej motsvarade den roll, som borde tillkomma hypoteksbanken och hypoteksföreningarna såsom kreditgivare till jordbruket.

I syfte att belysa i vilken utsträckning den fasta egendomen i Sverige vore belastad med primärkredit hava de sakkunniga lämnat vissa statistiska uppgifter. Med ledning av dessa syntes man enligt de sakkunnigas uppfattning kunna hålla för antagligt eller åtminstone möjligt, att mer än 40 procent av de svenska jordbruken belastades av intecknad skuld intill halva taxeringsvärdena.

Beträffande de siffror i fråga om primärkrediten, som de sakkunniga hämtat ur statistiska sammanställningar för de mera betydande kreditinstitutionerna må sammanfattningsvis återgivas följande.

Vidkommande först jordbrukets skuldsättning uppginge vid utgången av år 1934 Sveriges allmänna hypoteksbanks utlåning till ungefär 420 miljoner kronor, vilande å ett egendomsvärde av omkring 1,178 miljoner kronor. De i hypoteksföreningarna pantförskrivna egendomarna vore alltså där genomsnittligt belånade till omkring 35 procent av värdet. Sparbankernas kreditgivning mot inteckning inom halva taxeringsvärdet å jordbruksfastigheter utgjorde vid slutet av år 1933 omkring 414 miljoner kronor, medan utlåningen från jordbrukskassorna mot fastighetsinteckning inom 60 procent av taxeringsvärdet den 31 december 1934 belöpte sig till cirka 14 miljoner kronor. Affärsbankernas utlåning av nu avsedd art inom halva taxeringsvärdet utgjorde den 20 augusti 1934 omkring 45 miljoner kronor, vartill komme krediter till jordbrukets ekonomiska föreningar å något mer än 1 miljon kronor.

Nu sagda kreditinstitutioners utlåning mot jordbruksfastighetsinteckning i primärläge uppginge alltså enligt tillgängliga uppgifter till inemot 900 miljoner kronor. Härtill komme till mycket betydande belopp sådana inteckningar, som vore placerade hos exempelvis försäkringsbolag, fonder och enskilda.

Kreditgivning mot säkerhet av inteckning i annan fastighet än jordbruksfastighet utövades i betydande omfattning av stadshypoteksföreningarna med medel, som tillhandahölles från konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Kassans utlåning till föreningarna uppginge vid slutet av år 1934 till något mer än 852 miljoner kronor. Sparbankernas utlåning mot inteckning inom halva taxeringsvärdet å annan fastighet än jordbruksfastighet utgjorde vid 1933 års slut omkring 1,220 miljoner kronor. Motsvarande utlåning från postsparbanken belöpte sig vid 1932 års slut till omkring 142 miljoner kronor. Beträffande affärsbankerna hade de sakkunniga icke haft tillgång till motsvarande siffror.

Över förhållandet mellan beloppen av de av lanthypoteksföreningarna utlämnade lånen samt taxeringsvärdena å jordbruksfastigheter inom olika delar av landet hava de sakkunniga lämnat följande sammanställning.

|                            | A n t a l l å n      |         | Ursprungligt<br>lånebelopp<br>år 1935<br>1 000-tal<br>kronor | Jordbruks- och<br>skogsvärden en-<br>ligt fastighets-<br>taxeringen<br>år 1934<br>1 000-tal kronor | Lånebelopp<br>i procent av<br>fastighets-<br>värde |
|----------------------------|----------------------|---------|--|--|--|
|                            | år 1932 <sup>1</sup> | år 1935 |  |  |  |
| Stockholms stad och län .. | 1,324                | 1,432   | 23,667   | 207,004  | 11.4   |
| Uppsala län .....          | 1,555                | 1,635   | 17,951   | 159,338  | 11.8   |
| Södermanlands » .....      | 841                  | 862     | 24,607   | 217,882  | 11.3   |
| Östergötlands » .....      | 4,433                | 4,695   | 56,146   | 368,954  | 15.2   |
| Jönköpings » .....         | 2,589                | 2,605   | 13,976   | 245,664  | 5.7  |
| Kronobergs » .....         | 1,933                | 1,927   | 8,940  | 173,062  | 5.2  |
| Kalmar » .....             | 4,188                | 4,132   | 31,162   | 270,791  | 11.5   |
| Gotlands » .....           | 1,650                | 1,771   | 9,092  | 69,065   | 13.2   |
| Blekinge » .....           | 2,048                | 2,073   | 10,366   | 102,729  | 10.1   |
| Kristianstads » .....      | 2,975                | 3,079   | 29,316   | 334,064  | 8.8  |
| Malmöhus » .....           | 5,949                | 6,086   | 85,020   | 609,736  | 13.9   |
| Hallands » .....           | 4,172                | 4,262   | 28,974   | 200,556  | 14.4   |
| Göteborgs och Bohus län .. | 3,425                | 3,648   | 14,373   | 162,643  | 8.8  |
| Älvsborgs län .....        | 4,103                | 4,416   | 22,033   | 301,916  | 7.3  |
| Skaraborgs » .....         | 2,905                | 2,995   | 28,368   | 339,108  | 8.4  |
| Värmlands » .....          | 2,026                | 2,133   | 16,214   | 339,193  | 4.8  |
| Örebro » .....             | 2,976                | 2,931   | 24,980   | 229,965  | 10.9   |
| Västmanlands » .....       | 610                  | 650     | 12,742   | 175,861  | 7.2  |
| Kopparbergs » .....        | 677                  | 693     | 4,421  | 303,783  | 1.5  |
| Gävleborgs » .....         | 1,737                | 1,868   | 6,970  | 267,928  | 2.6  |
| Västernorrlands » .....    | 1,846                | 2,038   | 6,412  | 245,165  | 2.6  |
| Jämtlands » .....          | 729                  | 1,060   | 4,394  | 204,178  | 2.2  |
| Västerbottens » .....      | 1,646                | 1,892   | 4,225  | 243,939  | 1.7  |
| Norrbottnens » .....       | 1,853                | 2,193   | 5,629  | 176,376  | 3.2  |
| Summa                      | 58,210               | 61,076  | 489,978  | 5,948,900  | 8.2  |

De sakkunniga hava icke funnit erforderligt att föreslå tillskapandet av nya organ för den primära fastighetskrediten. Emellertid hava de övertvägt frågan, huruvida behov föreläge av mindre genomgripande åtgärder på den primära fastighetskreditens område.

Vad först angår av andra kreditinstitutioner än hypoteksföreningarna utlämnade krediter till jordbruksfastigheter hava de sakkunniga i ett särskilt avsnitt av sitt betänkande berört frågan härom samt därvid uttalat, att de åtminstone för närvarande icke funne tillräckliga skäl vara för handen att föreslå några åtgärder i avseende å nämnda i regel kortfristiga krediter. Även frågan om den primära fastighetskrediten för andra fastigheter än jordbruksfastigheter har varit föremål för fortsatta överväganden från de sakkunnigas sida. Övervägandena hava emellertid ej resulterat i framläggandet av några positiva förslag utan endast utmynnat i att de sakkunniga anfört vissa synpunkter på frågan. De sakkunniga hava i detta sammanhang erinrat, att stadshypoteksinstitutionen nyligen varit föremål för granskning av inom finansdepartementet särskilt tillkallade sakkunniga, de s. k. stadshypoteks-

<sup>1</sup> Uppgifterna om antalet lån år 1932 äro hämtade ur jordbruksutredningens den 12 april 1932 avgivna betänkande angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditvärigheter. Å sid. 18 av nämnda betänkande meddelas siffror för hypoteksföreningarnas dåvarande utlåning med avseende å antal lån, utestående lånebelopp, taxeringsvärde av jordbruksfastighet exklusive skogsvärde samt lånebelopp i procent av fastighetsvärde.

sakkunniga, vilkas förslag lett till utfärdandet av nya författningar i ämnet den 17 maj 1935. — Dessutom hava de sakkunniga något berört vissa spörsmål rörande kreditgivares rättsställning i förhållande till s. k. tysta förmånsrätter m. m. samt därvid framhållit önskvärldheten av att berörda spörsmål, vilka tillhörde civilrättens område och vilkas närmare klarläggande förden skull ej torde ankomma på de sakkunniga, måtte bli föremål för fortsatt utredning.

Vad däremot beträffar lanthypoteksinstitutionen hava de sakkunniga ansett behov föreligga av vissa, mindre omfattande, åtgärder. De sakkunniga hava visserligen funnit det svenska hypoteksbankväsendet, sådant det numera vore gestaltat, i stora drag med avseende både å sin organisatoriska uppbyggnad och grunderna för sin verksamhet väl ägnat att fylla sina betydelsefulla uppgifter. Med hänsyn emellertid till att hypoteksbankväsendet icke hittills vunnit den anslutning särskilt bland de mindre jordbrukarna, som vore önskvärd och som enligt de sakkunnigas mening borde varit möjlig, hava de sakkunniga ansett sig böra undersöka möjligheterna av att samtidigt såväl ytterligare förbättra villkoren för de krediter, som erbjödes av lanthypoteksinstitutionen, som även att härigenom och på andra vägar stärka institutionens förutsättningar att vinna ökad förståelse och anslutning från jordbrukarnas sida. I nu berörda syfte hava de sakkunniga efter verkställd utredning föreslagit en del smärre ändringar i gällande författningar rörande hypoteksbanken och hypoteksföreningarna ävensom införandet av vissa bestämmelser i de för föreningarna fastställda reglementena.

I de över betänkandet avgivna *yttrandena* hava i stort sett de sakkunnigas synpunkter på frågan om behovet av ytterligare åtgärder på den primära fastighetskreditens område vunnit anslutning. I ett flertal yttranden har denna fråga visserligen ej direkt berörts, men av det sätt, varpå de av de sakkunniga framlagda förslagen mottagits, kan slutas, att även i dessa yttranden godkänts den i betänkandet uttalade uppfattningen, att de ytterligare åtgärder, som vore erforderliga på förevarande område, icke borde göras mera genomgripande. I vissa yttranden har särskilt påpekats den avsevärda förbättring i jordbrukarnas låneförhållanden, som inträtt till följd av de under föregående år genomförda ändringarna i 1890 års hypoteks författningar.

I detta sammanhang torde böra omnämnas, att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt styrelsen för Värmlands hypoteks förening funnit de av de sakkunniga nu framlagda förslagen sakna större betydelse för hypoteks rörelsens utveckling. Styrelsen för nämnda hypoteks förening har förden skull ansett sig icke kunna tillstyrka, att förslagen i sitt nuvarande skick lades till grund för lagstiftning. I stället har styrelsen ifrågasatt, huruvida icke 1890 års förordningar angående hypoteksväsendet borde — icke minst ur formell synpunkt — underkastas en fullständig omarbetning. Därvid torde eventuellt vissa av de nu framförda förslagen kunna på ett planmässigt sätt inarbetas i författningarna.

Jag delar de sakkunnigas åsikt, att för närvarande ej föreligger något *Departement-* tvingande behov av mera ingripande lagstiftning på den primära fastighets- *chefen.* kreditens område. De åtgärder, vilka i förhandenvarande läge synas böra ifrågakomma för förbättrande av sagda kredits villkor, torde, på sätt de sakkunniga funnit, helt falla inom hypoteksbanksväsendets område. Åtgärderna böra huvudsakligen inriktas på att utan alltför stora ingrepp möjliggöra för lanthypoteksinstitutionen att smidigare än hittills anpassa sina räntesatser efter gällande ränteläge ävensom på att befordra en önskvärd utbredning av hypoteksrörelsen. För uppnående av nu angivna syftemål fordras vissa ändringar i gällande författningar på området. Mot flertalet av de av de sakkunniga framförda förslagen har jag intet väsentligt att erinra. Såsom framgår av vad inledningsvis anförts har jag emellertid funnit de sakkunnigas förslag till författningsändringar böra undergå viss överarbetning. I det följande torde jag få närmare redogöra för såväl innehållet i de sakkunnigas förslag och däröver avgivna yttranden som min egen ståndpunkt till desamma.

### **De sakkunnigas förslag i fråga om hypoteksbanksväsendet samt däröver avgivna yttranden.**

#### **Hypoteksbankens upplåning.**

De för hypoteksbankens upplåning gällande bestämmelserna, för vilka jag redan i det föregående lämnat en redogörelse, äro meddelade i §§ 6 och 7 förordningen angående Sveriges allmänna hypoteksbank.

I § 6 stadgas bland annat, att hypoteksbanken, i den mån de särskilda hypoteksföreningarna anmäla sig till erhållande av lån, skall, såvida andra för ändamålet användbara medel icke äro att tillgå för banken, vidtaga erforderliga åtgärder för upptagande av lån mot räntebärande, till innehavaren ställda obligationer.

I § 7 samma förordning föreskrives, att av banken upptaget lån skall vara ställt att återbetalas inom viss vid lånets upptagande bestämd tid antingen genom årlig amortering eller efter uppsägning utan fastställd amortering. Lån, som av banken upptages, skall vidare vara från bankens sida uppsägbart efter viss tid, högst tio år, från lånets upptagande.

De *sakkunniga* hava uttalat, att det syntes dem knappast tänkbart, att hypoteksbanken skulle kunna anskaffa medel för sin utlåning på mera gynnsamma villkor än vad hittills, åtminstone under senare tid, i regel syntes hava skett. Visserligen hade banken, som jämväl under tider med högt ränteläge måst upptaga obligationslån för tillgodoseende av påräknade låneansökningar, sedermera vid sjunkande räntesatser — såsom fallet varit under de senaste åren — av naturliga skäl mött betydande svårigheter att omedelbart nedsätta utlåningsräntorna till en nivå, som anslöte sig till det rådande marknadsläget. Emellertid måste man, anse de sakkunniga, utgå från att svårig-

heter av sådan art näppeligen helt kunde undvikas vid en lånerörelse, som i likhet med hypoteksinstitutionens byggde på obligationsupplåning och som avsåge långfristig utlåning.

Beträffande möjligheterna för banken att anordna sin upplåning på sådant sätt, att banken sattes i stånd att något smidigare än hittills anpassa utlåningsräntorna efter ett fallande ränteläge, hava de sakkunniga yttrat följande.

En garanti mot en alltför långvarig bundenhet vid ett tidigare ränteläge syntes redan ligga i föreskriften, att lån, som av hypoteksbanken upptoges, skulle vara från hypoteksbankens sida uppsägbart efter viss tid, högst tio år, vilken föreskrift motsvarades av liknande bestämmelser med avseende å uppsägningsrätt för låntagarna. Banken hade i tillämpningen regelmässigt begagnat sig av möjligheten att binda obligationsupplåningen under tio år. Detta hade även stått i överensstämmelse med den praxis, som hittills tämligen allmänt varit rådande på obligationsmarknaden. Det oaktat skulle till äventyrs den tanken kunna anses vara förtjänt av övervägande, huruvida icke hypoteksbanken borde under tider av högt ränteläge upplåna de för utlåningen erforderliga medlen med förbehåll om konverteringsrätt inom kortare tid än tio år för att därigenom underlätta en anpassning efter en sjunkande räntenivå. Det borde härvid bemärkas, att en förkortning av den konverteringsfria tiden enbart skulle komma hypoteksbanken till godo men däremot icke obligationsinnehavarna, vilka liksom hittills icke skulle äga någon som helst rätt till konvertering. Såvitt de sakkunniga kunde finna, skulle emellertid en upplåning mot obligationer på dylika för hypoteksbanken förmånliga konverteringsvillkor ställa sig dyrare för banken än upplåningen enligt de nu tillämpade grunderna. Enligt de sakkunnigas mening kunde olägenheterna av en sådan fördyring av upplåningen befaras väga tyngre än de fördelar, som skulle kunna ligga i en mera kortvarig bundenhet för hypoteksbanken. Härtill komme, att en åtgärd av nu antydd art skulle föranleda ökat beroende för hypoteksbanken av mera tillfälliga växlingar på penningmarknaden och därmed i rörelsen införa ett spekulationsmoment, som nu icke finnes. Med hänsyn till det anförda kunde de sakkunniga icke förorda en omläggning av obligationsupplåningen med nu avsedd innebörd. Då det emellertid kunde förekomma, att en upplåning på lång tid vid särskilda tillfällen, exempelvis vid ett speciellt högt ränteläge, kunde vara förenad med mycket stora olägenheter, borde hypoteksbanken enligt de sakkunnigas mening äga att i dylika fall anskaffa medel på annan väg än genom obligationsupplåning. I själva verket torde nuvarande författningar redan anses medgiva hypoteksbanken möjlighet härtill. Det hade sålunda förekommit, att hypoteksbanken upptagit kortfristig växelkredit i utlandet ävensom att banken skaffat sig kredit i riksbanken genom belåning av obligationer. De sakkunniga funne lämpligt, att hypoteksbankens befogenheter härutinnan — liksom fallet vore beträffande konungariket Sveriges stadshypotekskassa — uttryckligen angäves i vederbörande författning.

På sålunda anförda skäl hava de sakkunniga föreslagit, att i § 6 förordningen angående hypoteksbanken måtte intagas en föreskrift, att banken för tillfälligt anskaffande av rörelsemedel eller för andra tillfälliga behov finge annorledes än mot obligationer verkställa upplåning på viss kort tid eller på kort tids uppsägning.

De sakkunniga hava vidare övervägt, huruvida några fördelar skulle kun-

na vinnas genom att banken — med tanke på tider med synnerligen låga räntor — medgåves rätt att utställa obligationer, som ej vore ställda att, på sätt gällande förordning angående hypoteksbanken föreskreve, inom viss vid lånets upptagande bestämd tid återbetalas genom årlig amortering eller efter uppsägning utan fastställd amortering. Härom hava de sakkunniga anfört:

Erinras finge, hurusom staten i icke obetydlig utsträckning upptagit statsrântelån, vilka icke vore ställda på viss återbetalningstid. Det skulle utan tvivel kunna innebära fördelar för hypoteksinstitutionen, om denna vid ett lågt ränteläge kunde upptaga dylika räntelån. På sådant sätt skulle en bestående obligationsstock av lågprocentiga obligationer kunna vinnas för rörelsen. Även lån mot dylika obligationer borde vara från hypoteksbankens, men ej från obligationsinnehavarens sida uppsägbart efter viss tid, högst tio år från lånets upptagande. Om, såsom de sakkunniga förutsatte, den utlåning från hypoteksbanken, som skulle äga rum på grundval av den amorteringsfria upplåningen, fortfarande i samma utsträckning som hittills skulle vara ställd på amortering, kunde hypoteksbanken visserligen härigenom vid en fallande räntenivå tillskyndas förluster. Då det likväl förutsattes, att möjligheten att begagna nu berörda låneform endast anlätades vid låga räntelägen och att i alla händelser konverteringsrätt skulle inträda efter tio års förlopp, torde ifrågavarande förlustrisker icke bliva nämnvärda. För att emellertid ytterligare begränsa dessa risker syntes det vara lämpligt, att lånen utan fastställd förfallodag inskränktes till visst högsta belopp i förhållande till hypoteksbankens hela upplåning.

I anslutning till det nu sagda hava de sakkunniga föreslagit sådant tillägg till § 7 förordningen angående hypoteksbanken, att förslagsvis högst en femtedel av bankens obligationsupplåning finge utgöras av obligationslån, som vore ställda att återbetalas utan angivande av slutlig förfallodag.

De sakkunniga hava konstaterat, att, även om ett genomförande av åtminstone sistnämnda förslag i sin mån skulle vara ägnat att underlätta för hypoteksbanken att hålla låga räntor för sin utlåning, verkningarna av de föreslagna åtgärderna likväl skulle erhålla en tämligen begränsad räckvidd. I varje fall komme icke genom berörda åtgärder att tillgodoses de önskemål, som på senaste tiden framställts om att hypoteksinstitutionen skulle kunna anpassa sina räntor efter rådande förhållanden på samma sätt som exempelvis sparbanker och affärsbanker. Härvidlag hava de sakkunniga hänvisat till att hypoteksinstitutionen, i olikhet med nyssnämnda kreditinrättningar, hade haft och fortfarande borde hava till syfte att ställa till förfogande på lång tid bunden kredit, vilken av låntagarna kunde läggas till grund för förhållandevis varaktiga dispositioner. Nu berörda uppgift kunde hypoteksinstitutionen icke fullfölja utan att själv binda sig i sin upplåning, och denna bundenhet försvårade i sin tur för institutionen att vid varje tid anpassa utlåningsräntorna för då redan skedd utlåning efter växlande förhållanden. Med hänsyn härtill hava de sakkunniga funnit, att nuvarande villkor för hypoteksförningarnas utlåning i stort sett vore så fördelaktiga, som utvecklingen på räntemarknaden under de senaste åren överhuvud medgåve i fråga om långfristigt kredit, vilken tillkommit under ett tidigare högre ränteläge. I den mån hypoteksbanken genom konvertering eller annorledes uppnådde en ned-

sättning i sina upplåningsräntor, komme detta låntagarna till godo. Om sålunda obligationsmarknaden medgäve hypoteksbanken att, då inom de närmaste åren konverteringsrätt inträdde för vissa hypoteksbankens obligationslån, konvertera dessa till lägre ränta, ökades möjligheterna för banken att även sänka utlåningsräntorna.

De föreslagna ändringarna i §§ 6 och 7 förordningen angående hypoteksbanken hava i de avgivna *yttrandena* genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Beträffande förslaget om rätt för hypoteksbanken att i viss begränsad omfattning upptaga lån mot obligationer ställda att återbetalas utan angivande av slutlig förfallodag — motsvarande statens s. k. räntelån — har dock bank- och fondinspektionen ansett sig böra framhålla, att vid en dylik låneform vissa olägenheter kunde uppstå. Så komme nämligen att ske, därest innan konverteringstiden inträtt ett ännu lägre ränteläge än vid tiden för lånets uppläggande uppstått och det mot de utelöpande obligationerna svarande kapitalet ej i sin helhet kunde utlånas mot en ränta, som täckte obligationslåneräntan. Detta vore av betydelse för hypoteksorganisationen, där det influtna kapitalet användes till utlåning i andra hand. Staten återutnyttjade ju det upplånade kapitalet direkt i sin egen verksamhet. Styrelsen för Örebro läns hypoteksförening har för sin del med skärpa understrukt vikten av att hypoteksbanken medgäves rätt att upptaga s. k. räntelån för att sedan kunna tillhandahålla föreningarna de sålunda upplånade medlen för utlåning utan amortering. En tvungen amortering av primärkrediten, som ju droge den lägsta räntan, syntes nämligen styrelsen obillig.

*Departements-  
chefen.*

Genomförandet av de utav de sakkunniga föreslagna ändringarna i §§ 6 och 7 förordningen om hypoteksbanken torde otvivelaktigt komma att medföra ökade möjligheter för banken att bättre än hittills anpassa sina räntesatser efter rådande ränteläge. Såsom de sakkunniga anmärkt överensstämmer den ifrågasatta föreskriften i förstnämnda paragraf i huvudsak med ett i samma syfte meddelat stadgande i förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Vad beträffar de farhågor, som uttalats i anledning av den föreslagna befogenheten för hypoteksbanken att upptaga s. k. räntelån, torde desamma icke böra tillmätas avgörande betydelse. Med den utformning, sagda befogenhet erhållit i de sakkunnigas förslag, och med hänsyn jämväl därtill att befogenheten förutsättes böra tillgripas allenast vid speciellt låga räntelägen synas nämligen några nämnvärda förlustrisker i detta avseende ej förefinnas. Jag tillstyrker sålunda bifall till de sakkunnigas förslag i denna del. I det inom departementet upprättade författningsförslaget överensstämman förenämnda paragrafer — frånsett en mindre jämkning — med motsvarande paragrafer i de sakkunnigas förslag.

**Förvaltningskostnader och revision.**

I syfte att uppnå en rationalisering av hypoteksrörelsen hava de sakkunniga undersökt möjligheterna att förbilliga hypoteksinstitutionens drift och därigenom utlåningen från institutionen.

De sakkunniga hava anmärkt, att ett dylikt förbilligande skulle kunna tänkas stå att vinna genom en nedpressning av hypoteksinstitutionens förvaltningskostnader med åtföljande reducering av de erforderliga förvaltningsbidragen från delägarna. Därvid har det särskilt synt de sakkunniga, som om, av tillgängliga uppgifter att döma, såväl till styrelseledamöter hos hypoteksföreningarna utgående arvoden som för föreningarnas tjänstemän fastställda löner i en del fall — dock icke mera allmänt — kunde anses vara väl högt tilltagna. På grund härav hava de sakkunniga funnit det böra övervägas, huruvida icke bland annat de inom hypoteksorganisationen förekommande lönerna åtminstone i vissa fall skulle kunna beskåras. Vidare hava de sakkunniga ifrågasatt, om det icke vore tillräckligt och skäligt, att reseersättningarna för hypoteksinstitutionens funktionärer, så vitt möjligt, utginge efter enahanda grunder, som gällde för statliga befattningshavare. — I detta sammanhang hava de sakkunniga ansett sig även böra fästa uppmärksamheten på angelägenheten av att tjänstemännen hos hypoteksföreningarna, och därvid främst verkställande direktörerna, icke innehade tjänstebefattningar eller uppdrag såsom styrelseledamöter eller revisorer hos andra kreditinrättningar, vilka utövade verksamhet, som innefattade kreditgivning till jordbruket.

De sakkunniga hava efter noggrann omprövning icke funnit anledning att för ernående av billigare villkor för låntagarna föreslå ändrade bestämmelser i fråga om nu gällande grunder för förvaltningsbidragens beräkning. Icke heller hava de sakkunniga ansett sig kunna tillstyrka åtgärder i syfte att åstadkomma en utjämning av förvaltningsbidragens belopp de olika hypoteksföreningarna emellan.

För att sätta hypoteksbanken i tillfälle att verka för ett enhetligt och rationellt bedrivande av hypoteksrörelsen hava de sakkunniga övervägt, om anordningar möjligen borde träffas för att i någon form giva banken ökade befogenheter att utöva inflytande på hypoteksföreningarnas verksamhet. Härvid hava de sakkunniga till stöd för en mer eller mindre långtgående centralisering av rörelsen hänvisat till att en central och enhetlig ledning av en i övrigt lokalt förgrenad rörelse ofta vore ägnad att främja en rationell drift av densamma. Emellertid hava de sakkunniga med avseende å förhållandet mellan hypoteksbanken och hypoteksföreningarna kommit till uppfattningen att, utan att särskilda åtgärder på lagstiftningens väg behövt vidtagas i nu berörda syfte, en fördelning av befogenheterna mellan de båda leden i hypoteksinstitutionen kommit till stånd, som väl motsvarade dessas uppgifter i organisationen och som varit till båtad för såväl samarbetet inom rörelsen som för en framgångsrik verksamhet utåt. På grund härav hava de sakkunniga icke funnit det böra ifrågakomma att företaga något mera djupgående ingrepp i hypoteksinstitutionens verksamhetsformer, sådana dessa nu vore gestaltade.

Däremot har det synt de sakkunniga, som om med enkla medel och utan

intrång på hypoteksföreningarnas löpande förvaltning garantierna för att verksamheten hos föreningarna dreves efter rationella principer skulle kunna stärkas. Härom hava de sakkunniga yttrat:

Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle det ur berörda synpunkt vara till fördel, om vid sidan av det ombud, som enligt § 19 i förordningen angående hypoteksbanken skulle utses av bankens styrelse för att deltaga i revisionen av hypoteksföreningarnas förvaltning, även en representant för det allmänna deltog i revisionen samt att, om denne sistnämnde och hypoteksbankens ombud vid revisionen vore i ett eller annat avseende ense om en erinran, den därvid avsedda frågan bleve upptagen till behandling vid allmän sammankomst mellan hypoteksbankens delägare i stället för av föreningsstämma. I vad mån en anmärkning av förevarande art borde föranleda, att föreningsstyrelse vägrades ansvarsfrihet för den åtgärd, anmärkningen gällde, borde sålunda avgöras å bankens allmänna sammankomst. Härigenom skulle sådana möjligen tänkbara fall kunna förebyggas, som att delägare i en hypoteksförening, vilka gemensamt innehade majoritetsställning vid föreningsammanskomst, på ett med rörelsens bästa icke förenligt sätt underlåte att skänka beaktande åt de erinringar av mer eller mindre allvarlig natur, som framställdes av revisorererna eller av hypoteksbankens ombud. Om, såsom nyss antytts, utöver dessa sistnämnda även en representant för det allmänna deltog i revisionen och om härjämte möjlighet åvägabragtes att underställa vid revisionen framkommande erinringar prövning av den för alla hypoteksföreningarna gemensamma sammankomsten med hypoteksbankens delägare, skulle tydligen ökade möjligheter för en övervakning av hypoteksföreningarnas skötsel skapas. Sålunda skulle i nu nämnd ordning ett påtalande kunna ske, om en förening eftersatte rimliga krav på en rationell förvaltning, om föreningen utbetalade anmärkningsvärt höga arvoden och löner till styrelseledamöter eller befattningshavare eller om i övrigt förvaltningskostnaderna hölles högre än som kunde anses nödvändigt. Överhuvud taget skulle på denna väg en viss kontroll över hypoteksföreningarnas verksamhet stå att vinna och större möjligheter uppkomma till rättande av till äventyrs på sina håll förefintliga missförhållanden och till stärkande av tendenserna till enhetlighet och likformighet inom rörelsen. De sakkunniga kunde icke finna, att hypoteksföreningarna genom nu förordade åtgärder skulle lida något kännbart intrång i sin hittillsvarande relativt stora självständighet.

Därest ettdera av hypoteksbankens ombud och det sålunda föreslagna ombudet för det allmänna gjorde anmärkning, som icke biträdades av det andra ombudet, borde anmärkningen självfallet kunna reservationsvis framföras.

Det här åsyftade allmänna ombudet torde lämpligast böra utses för ett år i sänder av länsstyrelsen i det län, där styrelsen för vederbörande hypoteksförening hade sitt säte. Det syntes vara till fördel, att ombudet föreskrevs skola vara auktoriserad revisor eller person med motsvarande kompetens.

De sakkunniga hava i anslutning härtill föreslagit, att bestämmelser av nu antydd innebörd måtte införas i §§ 19 och 20 förordningen angående hypoteksbanken ävensom i en ny paragraf, betecknad § 24, förordningen angående hypoteksföreningarna. — I detta sammanhang hava de sakkunniga jämväl föreslagit, att i hypoteksföreningarnas reglementen måtte införas en bestämmelse av innehåll, att hypoteksförenings styrelse icke finge vid sam-

mantråde med föreningens delägare beviljas ansvarsfrihet för åtgärd, mot vilken anmärkning blivit framställd gemensamt av det allmänna ombudet och hypoteksbankens ombud, utan att frågan om ansvarsfrihet för sådan åtgärd skulle avgöras å allmän sammankomst mellan bankens delägare.

I de avgivna *yttrandena* hava de sakkunnigas synpunkter på frågan angående möjligheterna att i rationaliseringssyfte nedbringa hypoteksinstitutionens förvaltningskostnader icke föranlett några allvarliga erinringar från de myndigheter och andra, som funnit skäl beröra denna fråga. Flertalet hypoteksföreningars styrelser hava dock gjort gällande, att de redan var och en inom sitt verksamhetsområde vidtagit de åtgärder, som de i förevarande hänseende ansett böra komma ifråga. I ett par fall har ställts i utsikt, att inom den närmaste tiden särskild utredning skulle verkställas för utrönande av huruvida ytterligare åtgärder i besparingssyfte kunde vidtagas. — Styrelsen för hypoteksbanken samt styrelsen för skånska hypoteksföreningen hava gentemot de sakkunnigas uttalanden hävdadt, att förbud ej borde meddelas för hypoteksföreningarnas tjänstemän att innehava tjänstebefattningar eller uppdrag såsom styrelseledamöter eller revisorer hos andra kreditinrättningar på jordbrukets område. Till stöd härför har hänvisats till betydelsen av den insikt och erfarenhet, som uppenbarligen tillfördes hypoteksrörelsen, därest föreningarnas tjänstemän, och då främst verkställande direktörerna, innehade dylika befattningar eller uppdrag. Det låge givetvis i vederbörande föreningsstyrelses eget intresse att tillse, att befattningen eller uppdraget ej inkräktade på arbetstiden hos eller i konkurrenshänseende vore menligt för den egna institutionen.

Vad beträffar de sakkunnigas förslag om tillsättande för varje hypoteksförening av ett allmänt ombud med uppgift att deltaga i revisionen av hypoteksföreningens förvaltning har berörda förslag i något mer än hälften av de avgivna yttrandena i princip biträts eller ej utsatts för några mera betydande anmärkningar. Ehuru en viss tveksamhet vid ställningstagandet kan spåras i de yttranden, som härröra från statskontoret, länsstyrelsen i Örebro län samt styrelsen för Värmlands hypoteksförening, gå dock även dessa yttranden i tillstyrkande riktning. En direkt avvisande hållning till förslaget principer har intagits av bank- och fondinspektionen, länsstyrelsen i Värmlands län samt styrelserna för Smålands, Målarprovinsernas, skånska, Gotlands, Gävle-Dala, Norrlands och Örebro läns hypoteksföreningar.

I de avstyrkande yttrandena har allmänt mot förslaget riktats den anmärkningen, att de sakkunniga icke anfört något verkligt bärande skäl för anordningen med ytterligare ett revisionsombud. Då dessutom någon anmärkning mot hypoteksföreningarnas sätt att sköta sina angelägenheter hittills icke framkommit och det nuvarande revisionsystemet befunnits fungera oklanderligt, har tillräcklig anledning att skärpa kontrollen över föreningarnas verksamhet ej ansetts förefinnas. Även i yttrandet från länsstyrelsen i Örebro län har ifrågasatts, huruvida med hänsyn till de noggranna bestämmelser, som gällde för föreningarnas utlåningsrörelse, en förstärkt tillsyn i nyss berörda avseende

verkligen vore erforderlig. I en del yttranden har man gått så långt, att man ansett förslaget innebära ett olämpligt ingripande från det allmännas sida i en enskild institutions ledning. Mot förslaget hava vidare styrelserna för flertalet hypoteksföreningar invänt, att, enär staten icke tillskjutit några medel för föreningarnas verksamhet, de föreslagna bestämmelserna om rätt till viss kontroll från det allmännas sida över föreningarnas verksamhet vore principiellt oriktiga. Detta resonemang har emellertid ej ansetts hållbart av styrelsen för hypoteksbanken, som förklarar, att någon principiell invändning icke torde kunna göras mot att staten på förslaget sätt erhöles viss översyn över föreningarnas verksamhet, eftersom ju blotta tillvaron av den utav staten tillskjutna grundfonden i väsentlig mån bidroge till att utlåningen från banken och sålunda jämväl utlåningen från föreningarna kunde hållas billig. Statskontoret, länsstyrelsen i Värmlands län samt styrelsen för Värmlands hypoteksförening hava särskilt pekat på den olägenhet i form av ökade förvaltningskostnader, som vore förknippad med den föreslagna anordningen med allmänt ombud.

I vissa yttranden har fästs uppmärksamheten på den oformliga och tungrodda revisionsapparat, som skulle uppkomma, därest en ny kategori av ombud tillskapades. Styrelsen för Värmlands hypoteksförening har ansett sig kunna på goda grunder betvivla, att ett ombud för det allmänna i någon märkbar mån komme att påverka hypoteksinstitutionens utveckling i önskad riktning. I en del yttranden har också hållits före, att det knappast vore tänkbart, att av tio olika länsstyrelser utsedda auktoriserade revisorer skulle kunna i någon väsentlig grad främja enhetlighet och likformighet inom hypoteksrörelsen, särskilt som dessa revisorer måste förutsättas äga ringa eller ingen kännedom om hypoteksinstitutionen. I de flesta avstyrkande yttrandena — nämligen dem från bank- och fondinspektionen och 6 hypoteksföreningsstyrelser — göres gällande, att, därest överhuvud en skärpning av kontrollen över hypoteksföreningarnas verksamhet skulle befinnas erforderlig, det säkerligen vore lämpligt och tillfyllest, om hypoteksbankens ombud tillades den befogenhet i fråga om anmärkningars framställande, som enligt förslaget tillämnats det allmänna ombudet. I nu angivna yttranden har man nämligen ansett sig kunna förutsätta, att bankens ombud på ett fullt objektivt sätt kunde bedöma, huruvida det förhållande, beträffande vilket anmärkning framstälts, vore av natur att påkalla den föreslagna proceduren. Styrelserna för Mälardalens län och Gotlands hypoteksföreningar hava ansett, att för det fall, att anmärkning framställdes av bankens ombud, frågan om ansvarsfrihet torde kunna hänskjutas till bankens styrelse och ej behöva överlämnas till avgörande å allmän sammankomst med bankens delägare. Styrelsen för Älvsborgs m. fl. läns hypoteksförening har såsom onödigt helt avstyrkt förslaget om anmärknings hänskjutande till hypoteksbankens prövning. Berörda förslag har av styrelsen för Värmlands hypoteksförening ansetts sakna större praktisk betydelse.

De bestämmelser rörande beviljande av ansvarsfrihet åt hypoteksföreningsstyrelse, som av de sakkunniga föreslagits skola införas i de särskilda hypo-

teksföreningarnas reglementen, hava av styrelserna för hypoteksbanken samt Östgöta, Smålands och Örebro läns hypoteksföreningar föreslagits skola — eventuellt med i viss mån modifierad lydelse — i stället eller jämväl inrymmas i förordningen angående hypoteksföreningarna. Till stöd härför har anförts, att sagda bestämmelser vore av grundläggande natur och avsedda att bliva gemensamma för samtliga föreningar.

Såsom synnerligen lämplig hava styrelserna för Smålands, Mälardödens, Gävle-Dala och Norrlands hypoteksföreningar förordnat en allmän föreskrift, att en av föreningarnas egna revisorer skulle vara auktoriserad revisor eller äga motsvarande kompetens. Det framhålles, att inom flera föreningar redan nu dylik fordran på en av de egna revisorerna plägade uppställas. Föreskriften föreslås införd i föreningarnas reglementen eller i förordningen om hypoteksföreningarna eller på båda ställen.

Av de erinringar av mindre betydelse, som riktats mot den av de sakkunniga föreslagna anordningen med allmänt ombud, må ytterligare allenast nämnas, att styrelsen för hypoteksbanken samt länsstyrelsen i Stockholms län hemställt om sådan ändring i de föreslagna bestämmelserna angående utseende av allmänt ombud, att ombudet för Mälardödens hypoteksförening, vars styrelse hade sitt säte i Stockholm, komme att förordnas av länsstyrelsen i nämnda län och icke av överståthållarämbetet.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att det ur synpunkten av hypoteks- *Departement-*  
*chefen.*  
rörelsens rationalisering är av betydelse, att alla möjligheter att åstadkomma en reducering av hypoteksinstitutionens förvaltningskostnader tagas under övervägande. Jag förutsätter fördenskull, att hypoteksbanken och de särskilda hypoteksföreningarna inrikta sig på att i olika avseenden söka i görligaste mån ernå en begränsning av sina förvaltningsutgifter. Vad beträffar frågan om rätt för hypoteksföreningarnas tjänstemän att innehava vissa befattningar och uppdrag hos annan kreditinrättning på jordbrukets område torde avgörandet härutinnan lämpligast böra från fall till fall träffas av vederhörande förening själv.

Liksom de sakkunniga anser jag mig icke hava anledning tillstyrka, att åtgärder vidtagas i syfte att åvägabringa en ytterligare centralisering av hypoteksrörelsen. I den mån utan intrång i nuvarande grunder för rörelsens bedrivande garantierna kunna stärkas för att föreningarnas verksamhet utövas efter rationella och enhetliga principer, är jag däremot givetvis beredd förordna de anordningar, som i sådant avseende kunna finnas lämpliga. De sakkunnigas förslag i denna riktning — tillsättande för varje hypoteksförening av ett ombud för det allmänna med uppgift att deltaga i revisionen av föreningens förvaltning — kan jag dock av flera skäl icke biträda. Det torde starkt kunna ifrågasättas, huruvida något verkligt behov av ett dylikt tillsynsorgan från det allmännas sida föreligger. De fördelar, som eventuellt torde stå att vinna med den föreslagna anordningen, förefalla icke heller vara mera betydande. Dessutom torde den ekonomiska sidan av förslaget icke

böra förbises. Dess genomförande måste sålunda oundgängligen resultera i en icke oväsentlig ökning av hypoteksföreningarnas förvaltningskostnader.

I överensstämmelse med vad i vissa yttranden gjorts gällande finner jag emellertid det med de sakkunnigas förslag avsedda syftet kunna i stort sett uppnås därigenom, att det av hypoteksbanken utsedda ombudet erhåller den befogenhet, som i berörda förslag tillagts det allmänna ombudet. Förstnämnda ombud torde sålunda böra medgivnas rätt att till avgörande å allmän sammankomst med bankens delägare hänskjuta framställda anmärkningar. I detta hänseende må erinras, att det torde få anses mest överensstämma med déchargeinstitutets natur, att bankens delägare och icke — såsom från visst håll ifrågasatts — dess styrelse erhålla bestämmanderätten i frågor av hit-hörande slag. Därest en framställd anmärkning underställes bankdelägarna, torde dessutom vederbörande förening få tillfälle att genom sina ombud vid sammankomsten försvara sig mot densamma.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har i departementsförslaget icke upptagits den av de sakkunniga föreslagna § 24 i förordningen angående hypoteksföreningarna, innehållande närmare föreskrifter om utseende av allmänt ombud. Vidare hava de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna i § 20 i förordningen angående hypoteksbanken i departementsförslaget underkastats vissa jämkningar i anslutning till vad i det föregående anförts. Vad § 19 i sistnämnda förordning beträffar, skulle med den ståndpunkt jag här intagit någon ändring i nu gällande stadganden icke vara erforderlig. Då emellertid nämnda paragraf i sin nuvarande lydelse i avseende å revisionen av hypoteksföreningarnas förvaltning endast helt kort föreskriver, att hypoteksbankens styrelse skall utse ett ombud att deltaga i sagda revision, har det syntts lämpligt, att paragrafen i detta sammanhang gives en lydelse, varav tydligt framgår, att ett ombud skall utses för varje förening ävensom att ombudet skall utses för ett år i sänder. I överensstämmelse med vad sålunda anförts har alltså paragrafen avfattats i departementsförslaget.

På grund av vad förut anförts torde, i viss anslutning till de sakkunnigas förslag, böra i hypoteksföreningarnas reglementen införas bestämmelse om att hypoteksförenings styrelse ej må vid föreningsstämma beviljas ansvarsfrihet för åtgärd, mot vilken anmärkning blivit framställd hos hypoteksbanken av dennas ombud, utan att frågan om ansvarsfrihet för sådan åtgärd skall avgöras å allmän sammankomst med bankens delägare.

Såsom framgår av redogörelsen för de avgivna yttrandena hava från hypoteksföreningshåll uttalats vissa sympatier till förmån för en allmän föreskrift av innehåll, att en av de utav vederbörande hypoteksförening själv utsedda revisorerna skulle vara auktoriserad revisor eller person med motsvarande kompetens. En dylik föreskrift synes lämplig och i sin mån ägnad att befordra en önskvärd rationalisering av hypoteksrörelsen. Jag tillstyrker, att stadgande av angiven innebörd upptages i reglementena för föreningarna.

**Föreningsstyrelse, rösträtt och ortsombud.**

I syfte att än vidare öka effektiviteten hos lanthypoteksinstitutionens verksamhet hava de *sakkunniga* övervägt jämväl andra åtgärder än de redan berörda. Såsom resultat av dessa överväganden hava de sakkunniga föreslagit införande av vissa bestämmelser i de olika hypoteksföreningarnas reglementen ävensom framfört en del ytterligare önskemål, som dock ej ansetts vara av beskaffenhet att åtminstone för närvarande föranleda ändringar i gällande författningar eller reglementen.

De sakkunniga hava betonat önskvärdheten av att ledningen av hypoteksrörelsens olika organ företrädde en aktivitet och handlingskraft, som tillvaratog möjligheterna att driva fram rörelsens utveckling och att erbjuda övriga kreditinstitutioner en sund konkurrens. En strävan att åvägabringa en viss föryngning beträffande ledningen för de olika hypoteksinstitutionerna — vilken strävan dock ej finge resultera i att rörelsen helt berövade sig den betydelsefulla tillgång, som låge i med samlad erfarenhet förenad klok försiktighet — skulle sålunda enligt de sakkunnigas uppfattning vara ett led i en önskvärd effektivisering av rörelsen. I nu berörda hänseende syntes böra gälla, att ledamot i styrelse för hypoteksförening i regel icke borde kvarstå i styrelsen längre än till uppnåendet av förslagsvis 70 år och i allmänhet helst något yngre ålder. I detta sammanhang hava de sakkunniga erinrat, att tjänstemännen i hypoteksföreningarna jämlikt de för dem gällande pensionsreglementena regelmässigt vore pensionsberättigade vid 65 års ålder.

De sakkunniga hava vidare framhållit, att en överblick av den nuvarande sammansättningen av hypoteksföreningarnas styrelser gäve vid handen, huru påfallande liten representation den verkliga bondebefolkningen ägde inom ledningen. Såvitt de sakkunniga kunnat finna utgjorde en viss förskjutning i sammansättningen av hypoteksföreningarnas styrelser en ofrånkomlig förutsättning för att hypoteksinstitutionens verksamhet skulle kunna nå den popularitet och därigenom den utveckling, som betingades av dess betydelsefulla uppgifter. Härom hava de sakkunniga ytterligare anfört följande.

Orsakerna till att hypoteksföreningarnas styrelser erhållit den sammansättning, som fallet vore, torde vara att söka endels i gammal hävdvunnen tradition och endels i det sätt, varpå de valdes. Valen ägde rum å de ordinarie sammankomster, som årligen hölles i föreningarna, och skedde bland dem, som ägde utöva rösträtt hos vederbörande föreningar. I fråga om rösträtten gällde enligt föreningarnas reglementen följande grunder. Rösträtt tillkomme varje delägare, som ej häftade för uraktlåten betalning, dock med iakttagande därav att för samma egendom ej mer än en delägare finge föra talan. Varje delägare vore berättigad till en röst samt därutöver till ytterligare röster alltefter storleken av oguldna kapitalbeloppet utav erhållet lån, exempelvis en röst för varje 500-tal, 1,000-tal, 3,000-tal eller 5,000-tal kronor av nämnda kapitalbelopp. Regelmässigt gällde emellertid vissa begränsningar av rösträtten. Sålunda vore ofta ett visst maximum för antalet röster fastställt, varierande mellan 100 och 500 för varje delägare. Som ytterligare begränsning vore i allmänhet föreskrivet, att icke i något fall en delägare

finge rösta för mer än en tiondel eller, hos vissa föreningar, en femtondel eller tjugondel av hela det vid sammanträde antecknade röstetalet. Även för rösträtt på grund av fullmakt brukade särskilda begränsningar vara föreskrivna. De sålunda återgivna reglerna för rösträtten syntes giva vid handen, att hos en del hypoteksföreningar de större låntagarna för närvarande erhöle ett jämförelsevis stort inflytande över dessas verksamhet, varvid uppenbarligen valet av ledamöter i föreningarnas styrelser vore av särskild vikt. De sakkunniga hade övervägt möjligheterna att öka de mindre och medelstora låntagarnas inflytande över rörelsen och därmed deras intresse för dennas utveckling. I sådant syfte syntes det till en början ligga nära till hands att tänka sig, att de för hypoteksföreningarnas sammankomster gällande röstskalorna jämkades i sådan riktning, att de större låntagarnas rösträtt inskränktes genom en nedsättning av det i förhållande till utestående lånebelopp bestämda röstetalet eller av maximiantalet röster för en och samma röstande eller ock i båda nu nämnda avseenden. De sakkunniga ville för sin del förorda, att ingen finge vid föreningssammanträde för egen del och på grund av fullmakt utöva rösträtt med mera än 50 röster, för högre lånebelopp än 50,000 kronor eller för mera än en tjugondel av hela det vid sammanträdet antecknade röstetalet.

Emellertid syntes det de sakkunniga sannolikt, att åtgärder av nu antydd art icke vore tillräckliga för ernåendet av ett ökat intresse hos de mindre jordbrukarna för hypoteksinstitutionens rörelse. Detta torde därför även böra eftersträvas på annan väg. Enligt de sakkunnigas mening borde ifrågasvarande syfte ganska väl kunna tillgodoses genom en föreskrift, att visst antal av hypoteksförenings styrelseledamöter skulle utgöras av mindre låntagare. Sålunda förordade de sakkunniga, att minst halva antalet ledamöter av föreningsstyrelse eller, i fråga om styrelse med udda antal ledamöter, minst hälften av närmast lägre jämna antal skulle utses bland sådana delägare i föreningen, vilkas oguldna lån hos föreningen understeg medeltalet av de oguldna kapitalbeloppen å föreningens samtliga utestående lån med avjämnning till närmast däröver liggande 500-tal kronor. För att emellertid svårigheter icke skulle uppkomma att bland de mindre låntagarna finna tillräckligt antal lämpliga personer, torde gränsen mellan denna låntagarekategori och de större låntagarna i intet fall böra vara lägre än 5,000 kronor. Av tillgängliga statistiska uppgifter framginge medeltalssiffrorna för utestående lån i de olika föreningarna vid utgången av år 1934. Den högsta medeltals-siffran, 16,634 kronor, hänförde sig till Mälardalens län hypoteksförening och den lägsta siffran, 2,545 kronor, till Norrlands län hypoteksförening. Medeltalet för samtliga föreningars lån utgjorde vid 1934 års slut 6,909 kronor.

De sakkunniga hava uttalat, att de av dem nu antydda bestämmelserna borde såväl i vad de gällde begränsningar i rösträtten vid föreningssammanträde som i vad de avsåge sammansättningen av föreningsstyrelse införas i de olika föreningarnas reglementen.

Ytterligare hava de sakkunniga upptagit till övervägande åtgärder för förstärkning av hypoteksinstitutionens organisation ute i orterna, varigenom allmänhetens möjligheter till förbindelser med institutionen skulle kunna ökas och hypoteksföreningarnas konkurrensförmåga i förhållande till andra kreditinrättningar skulle kunna stärkas. De sakkunniga hava härvidlag kommit till den uppfattningen, att det för en ytterligare utbyggnad av hypoteksföreningarnas verksamhet vore av betydelse, därest föreningarna hölle sig

med ombud ute i orterna, vilka ombud kunde verka för en popularisering av hypotekslånen samt vara lånesökande till hjälp med de olika formaliteter, som vore förbundna med en låneansökan. Emellertid hava de sakkunniga icke ansett det kunna ifrågakomma att i författningarna bestämma, i vilken utsträckning hypoteksföreningarna skulle anställa Ortsombud. Ej heller hava de sakkunniga funnit sig beredda att närmare angiva, huru en verksamhet genom sådana ombud lämpligen borde organiseras. Med hänsyn härtill hava de sakkunniga inskränkt sig till att uttala önskvärdheten av att hypoteksföreningarna ägnade ökad uppmärksamhet åt de fördelar, som kunde vinnas genom anlitande av Ortsombud.

De sakkunniga hava slutligen uttalat, att hypoteksrörelsen i de övre norrländska länen icke kunde i hittillsvarande former anses tillfredsställande organiserad, men hava efter noggrant övervägande funnit sig icke böra för närvarande föreslå inrättande av ännu en hypoteksförening i Norrland.

Vad de sakkunniga anfört angående önskvärdheten av en viss föryngring beträffande ledningen av hypoteksrörelsens olika organ har i stort sett ej föranlett några erinringar i de avgivna yttrandena. Från visst håll har dock hävdats, att någon bestämd åldersgräns icke borde stipuleras, då förhållandena i förevarande avseende måste vara i hög grad individuella. Vidare har framhållits, att det låge i sakens natur, att en dylik föryngring, för bibehållande av kontinuitet i styrelsernas sammansättning, borde ske endast successivt.

De sakkunnigas förslag om begränsning av rösträtten vid sammanträde med hypoteksförening har i det övervägande antalet yttranden principiellt tillstyrkt eller lämnats utan erinran. Styrelserna för Värmlands och Gävle-Dala hypoteksföreningar hava dock gjort gällande, att åtminstone inom dessa föreningar icke syntes förefinnas något behov av ytterligare föreskrifter i fråga om rösträttens utövande.

Mot den närmare utformningen av berörda förslag hava riktats vissa anmärkningar. Sålunda hava styrelserna för Östgöta, Smålands och Älvsborgs m. fl. läns hypoteksföreningar ävensom Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott ifrågasatt nödvändigheten och lämpligheten av en så stark rösträttsbegränsning som den av de sakkunniga föreslagna. Såsom en lämplig medelväg i detta hänseende hava styrelsen för Östgöta hypoteksförening och berörda förvaltningsutskott förordat en bestämmelse, förslagsvis av innehåll att varje delägare skulle erhålla en personlig röst jämte en röst för varje oguldet 1,000-tal kronor av sin kapitalskuld till föreningen, dock med den inskränkningen, att ingen finge för egen del eller på grund av fullmakt — varav högst fem skulle få innehavas av varje röstande — utöva rösträtt för mer än 100 röster eller för mera än en tjugondel av det vid sammanträdet antecknade röstetalet. Styrelserna för de båda övriga i detta sammanhang nämnda hypoteksföreningarna hava för sin del funnit det vara tillräckligt, därest, med bibehållande av den föreslagna begränsningen till en tjugondel av det företrädda röstetalet, röstmaximum fixe-

rades till 100 röster och det högsta lånebelopp, för vilket rösträtt finge utövas, till 100,000 kronor. En tilläggsbestämmelse av innebörd att varje påbörjat 1,000-tal kronor av låntagares sammanlagda kapitalskuld skulle berättiga till en röst, har förordats jämväl av styrelserna för hypoteksbanken och Örebro läns hypoteksförening.

Med anledning av sakkunnigförslaget har sedermera genom hypoteksbanken verkställts en utredning angående fördelningen i storleksklasser av de hos Mälardalens län, Östgöta, Smålands och Gävle-Dala hypoteksföreningar utestående med hypoteksbanksmedel utlämnade lånen. Vid fördelningen har av tekniska skäl utgått från de ursprungliga i stället för från de återstående lånebeloppen, varigenom resultatet kommit att bliva i så måtto felaktigt, att antalet större lån uppvisas något större och antalet mindre lån något mindre än det verkliga. Vidare bör bemärkas, att när flera lån utlämnas mot hypotek av inteckningar i samma egendom, summan av egendomens belåning hos hypoteksföreningen angivits såsom ett lån och i den storleksgrupp, vartill summan hänförs sig. Utredningens resultat framgår av följande sammanställning:

| Ursprungliga lånebelopp inom följande storleksgrupper       | Mälardalens län hypoteksförening | Östgöta hypoteksförening | Smålands hypoteksförening | Gävle—Dala hypoteksförening | Summa         |
|---|----------------------------------|--------------------------|---------------------------|-----------------------------|---------------|
| Kronor  | Antal lån                        | Antal lån                | Antal lån                 | Antal lån                   | Antal lån     |
| 0—1,000 .....   | 20                               | 120                      | 777                       | 225                         | 1,142         |
| 1,001—2,000 .....   | 195                              | 430                      | 2,326                     | 431                         | 3,382         |
| 2,001—3,000 .....   | 274                              | 625                      | 2,186                     | 339                         | 3,424         |
| 3,001—4,000 .....   | 248                              | 550                      | 1,341                     | 262                         | 2,401         |
| 4,001—5,000 .....   | 257                              | 446                      | 879                       | 203                         | 1,785         |
| 5,001—6,000 .....   | 245                              | 364                      | 578                       | 114                         | 1,301         |
| 6,001—7,000 .....   | 221                              | 235                      | 428                       | 91                          | 975           |
| 7,001—8,000 .....   | 196                              | 237                      | 347                       | 56                          | 836           |
| 8,001—9,000 .....   | 168                              | 151                      | 207                       | 56                          | 582           |
| 9,001—10,000 .....  | 215                              | 189                      | 228                       | 54                          | 686           |
| Summa lån intill 10,000 kr.                                 | 2,039                            | 3,347                    | 9,297                     | 1,831                       | 16,514        |
| 10,001—20,000 .....   | 730                              | 776                      | 845                       | 109                         | 2,460         |
| 20,001—30,000 .....   | 282                              | 284                      | 203                       | 13                          | 782           |
| 30,001—40,000 .....   | 161                              | 143                      | 111                       | 5                           | 420           |
| 40,001—50,000 .....   | 103                              | 86                       | 66                        | 3                           | 258           |
| 50,001— .....   | 360                              | 223                      | 145                       | 16                          | 744           |
| Summa lån över 10,000 kr.                                   | 1,635                            | 1,512                    | 1,370                     | 146                         | 4,664         |
| Summa summarum  | 3,675                            | 4,859                    | 10,667                    | 1,977                       | 21,178        |
| Procent mindre lån .....                                    | 55.48 procent                    | 68.88 procent            | 87.16 procent             | 92.62 procent               | 77.98 procent |
| Ursprungliga lånebelopp den 31 december 1935 i kronor ..... | 80,573,600                       | 69,632,200               | 72,193,600                | 10,937,200                  | 233,336,600   |

De sakkunnigas förslag, att visst antal av ledamöterna i hypoteksföreningsstyrelse skulle utses bland mindre låntagare, har i de flesta yttrandena — nämligen i dem från bank- och fondinspektionen, styrelsen för svenska bank-



angivet hänseende ersattes med en generell föreskrift av innehåll, att vid val av styrelse i hypoteksförening borde tillses, att olika kategorier av låntagare såvitt möjligt bleve representerade.

För den händelse bestämmelser angående mera genomgripande förändringar i avseende å sammansättningen av hypoteksförenings styrelse komma att meddelas, har från åtskilliga håll understrukits vikten av att en lämplig övergångstid fastställdes i syfte att förebygga att kontinuiteten inom de nuvarande styrelserna alltför häftigt brötes.

Styrelserna för hypoteksbanken samt Östgöta, Smålands och Örebro läns hypoteksföreningar ävensom Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava ansett det principiellt riktigast, att eventuellt beslutade nya föreskrifter angående rösträttsbegränsning vid föreningsammansträde samt angående sammansättningen av föreningsstyrelse i stället för i föreningsreglementena infördes i förordningen angående hypoteksföreningarna eller i såväl nämnda förordning som i reglementena. Ett dylikt förfarande har motiverats med att de ifrågasatta nya bestämmelserna vore av grundläggande natur och avsedda att vara gemensamma för samtliga hypoteksföreningar. Genom bestämmelsernas intagande i berörda förordning bleve föreningarna bundna av dem, även om de icke skulle införas i reglementena.

Vad slutligen beträffar de sakkunnigas uttalanden angående önskvärdheten av ett ökat anlitage från hypoteksföreningarnas sida av ombud ute i orterna hava sagda uttalanden allenast föranlett erinringar i visst avseende från sparbanksinspektionen och styrelsen för svenska sparbanksföreningen, vilka bland annat ansett, att förekomsten av dylika ombud kunde vara direkt menlig genom de tendenser till osund konkurrens på kreditgivningens område, som lätt kunde bliva följd av ombudens verksamhet. I detta sammanhang har jämväl erinrats därom, att i ett av särskilda sakkunniga den 16 maj 1930 avgivet betänkande med utredning och förslag rörande rätt för sparbankerna och postsparbanken att anlita ombud m. m. förordats en begränsning av den verksamhet genom ombud, som utövades av sparbankerna.

*Departements-  
chefen.*

I anslutning till de sakkunnigas uttalanden torde det kunna betecknas såsom mindre lämpligt att, på sätt för närvarande är fallet, i hypoteksrörelsens ledning tillåtas kvarstå personer, vilka nått en ålder, då arbetsförmågan och handlingskraften måste antagas vara tämligen nedsatta. Efter fyllda 70 år torde ej någon — annat än möjligen i sällsynta undantagsfall — vidare böra anlitas. En föryngring inom hypoteksinstitutionens ledning synes ägnad att skänka verksamheten ökad effektivitet. Likaledes biträder jag de sakkunnigas åsikt, att genom vidgat anlitage av ortsombud inom de skilda hypoteksföreningarnas verksamhetsområden rörelsen torde kunna tillföras beaktansvärda fördelar. Det synes mig angeläget, att nu berörda spørsmål skänkas ökad uppmärksamhet från hypoteksföreningarnas sida.

I avsikt att bereda den verkliga bondebefolkningen — enkannerligen de mindre jordbrukarna — en mot dess storlek och betydelse svarande repre-

sentation inom ledningen för hypoteksföreningarna hava de sakkunniga föreslagit vissa ändringar i gällande föreningsreglementen. Det från angivna utgångspunkt framlagda förslaget, att visst antal ledamöter i föreningsstyrelse alltid skulle utgöras av mindre låntagare, synes dock — vilket också framhålles i ett flertal yttranden i ärendet — föga rationellt. Av vikt är uppenbarligen, att styrelseledamöterna utväljas bland kunniga och för ändamålet i övrigt väl lämpade personer. Att härvid i görligaste mån tillses, att inom de särskilda föreningarna olika låntagarkategorier bliva representerade, finner jag önskvärdt. En utveckling i sådan riktning torde emellertid kunna främjas redan genom den av de sakkunniga föreslagna anordningen med viss begränsning av rösträtten på föreningssammanträde. I syfte att de mindre låntagarnas intressen skola bliva i skäligen utsträckning tillgodosedda vill jag föreslå sådan jämkning i de sakkunnigas förslag härutinnan, att en var låntagare, som vederbörligen fullgjort sina skyldigheter gentemot föreningen, tillerkännes en röst för varje påbörjat belopp av 2,000 kronor, varmed han häftar i skuld till föreningen, dock högst 25 röster. Härtill bör fogas en bestämmelse, att ingen låntagare må för egen del och medelst fullmakt för annan utöva rösträtt för mer än 50 röster eller således 100,000 kronor och ej heller för mer än en tjugondel av hela det vid sammanträdet representerade röstetalet. I överensstämmelse med vad redan nu läres tillämpas torde vidare böra stadgas, att mer än en delägare ej må rösta för samma egendom. Med en dylik röstbegränsning läres möjlighet beredas föreningsdelägare med lånebelopp understigande 10,000 kronor att om de sluta sig samman skaffa sig det inflytande över föreningens angelägenheter, som ur jämviktssynpunkt kan vara erforderligt. Bestämmelserna i fråga torde, såsom från flera håll påyrkats, böra införas i förordningen angående hypoteksföreningarna och torde där lämpligen böra upptagas såsom ett andra stycke i § 3. I överensstämmelse med vad nu anförts har departementsförslaget avfattats.

#### **Ytterligare ändringsförslag.**

Utöver de ändringar i förordningarna angående hypoteksbanken och hypoteksföreningarna, vilka i det föregående omnämnts, hava de sakkunniga funnit anledning att framlägga ytterligare förslag till jämkningar i de för lanthypoteksinstitutionen gällande bestämmelser.

I § 16 förordningen angående hypoteksbanken stadgas för närvarande, att därest på avslutade upplåningskontrakt eller av annan anledning medel inflyta till hypoteksbanken, vilka ej genast kunna användas till utlåning för hypoteksföreningarna eller till fullgörande av andra bankens förbindelser, banken äger att sådana medel på kortare tid antingen utlåna mot säkerhet i jordegendom eller i statens eller egna eller hypoteksföreningars räntebärande obligationer eller ock göra fruktbärande genom uppköp av sådana obligationer eller, om sådant finnes lämpligare, genom medlens insättande i bankinrättning mot ränta.

De sakkunniga föreslå sådan jämkning i bestämmelserna i förenämnda paragraf, att stadgandet om överskottsmedels placering i hypoteksföreningars obligationer bortfölle. Samtliga hypoteksföreningar vore nämligen, framhålla de sakkunniga, sedan länge delägare i hypoteksbanken, varav följde, att de icke ägde verkställa självständig obligationsupplåning. Vidare har det syntts de sakkunniga böra medgivas att, liksom konungariket Sveriges stadshypotekskassa hade möjlighet att placera överskottsmedel i hypoteksbankens obligationer, denna sistnämnda skulle äga placera dylika medel i stadshypotekskassans obligationer, vilka ju liksom bankens egna obligationer grundades på primär säkerhet. Slutligen hava de sakkunniga föreslagit, att i förevarande paragraf måtte införas en bestämmelse om att hypoteksbanken skulle kunna mot ränta insätta medel hos centralkassa för jordbrukskredit.

I detta sammanhang hava de sakkunniga även såsom sin mening uttalat, att, därest i hypoteksföreningarnas reglementen bestämmelser funnes meddelade om placering av förenings överskottsmedel eller av särskilda reservfondsmedel, dylika bestämmelser borde ändras eller förtydligas, så att av dem klart framginge, att förening skulle äga placera omförmälda medel jämväl på de sätt, som nu föreslagits beträffande hypoteksbanken.

§ 18 förordningen om hypoteksbanken innehåller bland annat bestämmelser om utseende av styrelse för sagda bank. Såsom jag redan inledningsvis omnämnt förvaltas banken av en styrelse, bestående av fem ledamöter, av vilka ordföranden utses av Kungl. Maj:t, vice ordföranden utses av fullmäktige i riksgäldskontoret samt tre väljas av bankens delägare vid allmän ordinarie sammankomst. För dessa sistnämnda tre ledamöter utses samtidigt tre suppleanter. Några föreskrifter om utseende av suppleanter för ordföranden och vice ordföranden finnas icke.

De sakkunniga hava föreslagit, att i § 18 måtte införas en bestämmelse om att Kungl. Maj:t skulle utse en suppleant för ordföranden i hans egenskap av ledamot och att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle utse en suppleant för den av fullmäktige utsedde ledamoten. Till motivering härav hava de sakkunniga påpekat, att vid förfall för ordföranden eller vice ordföranden kunde enligt nu gällande bestämmelser styrelsen icke bliva fulltalig, vartill komme att det statliga inflytandet inom styrelsen minskades. De föreslagna bestämmelserna vore för övrigt avfattade i viss anslutning till vad som gällde med avseende å stadshypotekskassans och svenska bostadskreditkassans styrelser. Enligt de sakkunnigas uppfattning torde förenämnda suppleanter icke böra åtnjuta stående arvode utan endast ersättning för deltagande i sammanträden.

De sakkunniga hava vidare funnit lämpligt föreslå, att i § 18 stadgades, att samtliga ledamöter och suppleanter i hypoteksbankens styrelse utsåges för en tid av tre år. För att möjliggöra, att förändringar i styrelsens sammansättning kunde ske efter hand och utan alltför tvära rubbningar av kontinuiteten inom styrelsen, hava de sakkunniga — enligt vilkas förslag författningsändringarna borde träda i kraft den 1 juli 1936 — förordat ett övergångsstadgande av innehåll, att, då första gången efter bestämmelsernas ikraftträdande val å allmän sammankomst med hypoteksbankens delägare skedde av styrelseledamöter, en av ledamöterna skulle väljas för en tid av ett år, en annan

för en tid av två år samt den tredje för en tid av tre år. Vad sålunda förordats med avseende å styrelseledamöter skulle även äga tillämplighet vid val av suppleanter för desamma.

De sakkunniga hava anmärkt, att i förordningen angående hypoteksbanken icke finnes några bestämmelser om utseende av verkställande direktör för banken. I den för bankens styrelse gällande arbetsordningen vore däremot bestämt, att delägarna vid allmän sammankomst hade att utse en bland de av dem valda styrelseledamöterna att tjänstgöra såsom verkställande direktör. De sakkunniga hava icke funnit skäl föreslå ändring i vad sålunda för närvarande gällde men hava hållit före, att ämnets vikt motiverade, att bestämmelse härutinnan inrymdes i § 18 förordningen angående hypoteksbanken.

Enligt § 20 sista stycket förordningen angående hypoteksbanken ankommer det på hypoteksbankens delägare vid allmän ordinarie sammankomst att bestämma arvoden och avlöningar för ledamöterna i hypoteksbankens styrelse ävensom för bankens tjänstemän.

Det har synts de sakkunniga riktigast, att den bestämmanderätt i förenämnda hänseende, som utövades vid den allmänna sammankomsten, inskränktes till att avse arvoden för hypoteksbankens styrelseledamöter, däri inbegripen verkställande direktörens avlöning. Däremot borde lämpligen, såsom fallet bland annat vore hos konungariket Sveriges stadshypotekskassa, avlöningarna åt tjänstemännen bestämmas av bankstyrelsen. De sakkunniga hava i enlighet med det nu sagda förslaget erforderlig ändring av nyssnämnda bestämmelse i § 20 sista stycket. Härjämte hava de sakkunniga anfört, att föreskrifter angående bankstyrelsens rätt att bestämma tjänstemännens löner torde böra meddelas i styrelsens arbetsordning eller i annan lämplig form.

I § 12 förordningen angående hypoteksföreningarna stadgas, att, därest för dylik förenings lån intecknad egendom under lånetidens lopp genom vanvård eller annorledes undergått sådan förändring, att full anledning finnes att betvivla säkerhetens framtida tillräcklighet, eller om andra omständigheter yppas som inverka till minskning av säkerheten, föreningens styrelse skall vara pliktig att tillse, huruvida lånet antingen till hela beloppet eller till större eller mindre del, efter omständigheterna, bör uppsägas till återbetalning inom ett år, såvida ej lånets innehavare kan lämna annan fullgod säkerhet i jordegendom.

Vidkommande förenämnda paragraf hava de sakkunniga erinrat, att liknande bestämmelser voro meddelade med avseende å stadshypoteksföreningarna. I den år 1935 utfärdade nya förordningen angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet hade emellertid till sagda bestämmelser fogats en föreskrift om att nedsättning av fastighets taxeringsvärde icke skulle ensam för sig anses såsom tillräcklig grund för uppsägning. Ehuru de för lanthypoteksföreningarna gällande bestämmelserna redan nu i praxis torde tillämpas på angivet sätt, har det synts de sakkun-

niga vara lämpligt att till upplysning för den låntagande allmänheten intaga en uttrycklig bestämmelse härom i § 12 förordningen angående hypoteksföreningarna. De sakkunniga hava i detta sammanhang jämväl föreslagit sådan ändring i sagda paragraf, att uppsägning skulle kunna ske till återbetalning av lånebelopp inom kortare tid än ett år från dagen för uppsägningen, därest nämligen sådant med hänsyn till föreliggande omständigheter prövades erforderligt. Även sistnämnda ändring har sin motsvarighet i nyssnämnda förordning av år 1935.

De jämkningar i förordningarna angående hypoteksbanken och angående hypoteksföreningarna, för vilka jag i det föregående redogjort, hava i *ytt-randena* tillstyrkts eller endast föranlett vissa smärre erinringar.

Av de erinringar, som i hithörande avseende framställts, må nämnas följande. Bank- och fondinspektionen har ansett, att den föreslagna möjligheten för hypoteksbanken att göra överskottsmedel fruktbarande genom insättning i centralkassa för jordbrukskredit komme att visa sig sakna betydelse. Styrelsen för svenska bankföreningen har för sin del ej funnit innebörden av ordet »bankinrättning» i § 16 förordningen angående hypoteksbanken vara fullt otvetydig utan hemställt om förtydligande av lagrummet i berörda hänseende. Från statskontoret har ifrågasatts, huruvida det icke vore mindre lämpligt, att delägarna i hypoteksbanken i fråga om utseende av verkställande direktör för banken vore bundna av att den, som utsåges till innehavare av denna krävande befattning, redan vid tjänstens besättande skulle vara ledamot av bankens styrelse, då ju härigenom urvalet i viss mån begränsades. Emellertid har statskontoret ej ansett sig böra föreslå någon förändring i vad härutinnan för närvarande gällde.

Vad de sakkunniga föreslagit rörande vissa förändringar eller förtydliganden i de föreningsreglementen, som innehölle stadganden om placering av förenings överskottsmedel, har föranlett vissa hypoteksföreningar att kraftigt protestera mot ett befarat kringskärande i detta hänseende av föreningsarnas bestämmanderätt. I vissa yttranden, bland annat det från styrelsen för hypoteksbanken, har emellertid framhållits, att, då de sakkunnigas förslag i denna del allenast torde avse att utöka nuvarande placeringsmöjligheter för föreningarna, någon befogad anmärkning mot förslaget icke syntes kunna framställas. Bankstyrelsen har dock ansett, att förslaget för undvikande av missförstånd borde förtydligas. I yttrandena från sagda styrelse ävensom från styrelserna för vissa hypoteksföreningar har hävdats, att eventuella bestämmelser rörande förenings rätt att placera överskottsmedel lämpligast borde införas i förordningen angående hypoteksföreningarna eller i såväl berörda förordning som vederbörande reglementen.

*Departements-  
chefen.*

Mot de bestämmelser, som av de sakkunniga föreslagits upptagna i §§ 16 och 18 samt § 20 sista stycket förordningen angående hypoteksbanken ävensom i § 12 förordningen angående hypoteksföreningarna, har jag intet att erinra, helst som motsvarande bestämmelser merendels redan äro meddelade

i gällande författningar angående stadshypotekskassan och stadshypoteksföreningarna. Ej heller har jag något att invända mot det övergångsförfarande, som av de sakkunniga förordats i fråga om utseende av ledamöter och suppleanter i hypoteksbankens styrelse. Lika med de sakkunniga tillstyrker jag, att författningsändringarna i övrigt träda i kraft den 1 juli 1936.

De sakkunnigas förslag i nu berörda avseenden hava därför upptagits i departementsförslaget.

Vidkommande de ändringar eller förtydliganden, som av de sakkunniga ansetts böra vidtagas i de särskilda föreningarnas reglementen rörande placering av överskottsmedel, må framhållas, att föreningarnas valfrihet i fråga om olika möjligheter för dylik placering ej avses skola härigenom begränsas. Jag finner ej någon anledning till erinran mot vad de sakkunniga härutinnan föreslagit.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att de inom jordbruksdepartementet upprättade förslagen till *dels* förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, *dels ock* förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända, måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

*Hugo Nordlander.*